

TURKMANISTON VA O‘ZBEKISTON — QO‘SHNICHILIKDAN STRATEGIK HAMKORLIK SARI

Ismailov Tohirjon Xushnudbek o‘g‘li

Ma‘mun universiteti o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20812583>

Turkmaniston va O‘zbekiston munosabatlari Markaziy Osiyoda yaxshi qo‘shnichilik, o‘zaro ishonch va strategik hamkorlikning muhim namunalaridan biridir. Ikki xalqni asrlar davomida umumiy tarix, yaqin madaniyat, mushtarak qadriyatlar, til va urf-odatlardagi yaqinlik bog‘lab kelgan. Bugungi kunda esa bu tarixiy yaqinlik zamonaviy diplomatik, iqtisodiy, transport-logistika, energetika va madaniy-gumanitar hamkorlik bilan boyib bormoqda.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston va Turkmaniston o‘rtasidagi aloqalar yangi bosqichga ko‘tarildi. Davlat rahbarlari darajasidagi muntazam muloqotlar, savdo-iqtisodiy hamkorlikning kengayishi, sanoat, energetika, qishloq xo‘jaligi va transport sohalaridagi qo‘shma tashabbuslar ikki tomonlama munosabatlarning izchil rivojlanayotganini ko‘rsatmoqda. Rasmiy ma‘lumotlarda ham ikki davlat aloqalari do‘stlik, ishonch, yaxshi qo‘shnichilik va strategik sheriklik tamoyillariga asoslanayotgani ta‘kidlanadi. Ayniqsa, transport va tranzit yo‘nalishidagi hamkorlik mintaqaviy ahamiyat kasb etmoqda. Turkmanistonning Kaspiy dengiziga chiqish imkoniyati va O‘zbekistonning Markaziy Osiyodagi muhim geoiqtisodiy o‘rni ikki davlatni Sharq–G‘arb va Shimol–Janub yo‘nalishlaridagi savdo yo‘llarida tabiiy hamkorlarga aylantiradi. Shu jihatdan, ikki mamlakat o‘rtasidagi munosabatlar nafaqat ikki tomonlama manfaatlar, balki butun mintaqaning barqaror rivojlanishi uchun ham muhimdir.

Turkmaniston va O‘zbekiston munosabatlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ikki davlat aloqalari oddiy qo‘shnichilik doirasidan chiqib, keng ko‘lamli strategik hamkorlik bosqichiga o‘tmoqda. Bu jarayonning asosida geografik yaqinlik, tarixiy-madaniy mushtaraklik, iqtisodiy manfaatlar uyg‘unligi va mintaqaviy xavfsizlikka bo‘lgan umumiy yondashuv turadi.

Avvalo, ikki mamlakat o‘rtasidagi siyosiy muloqotning faollashuvi hamkorlikning bosh omili sifatida namoyon bo‘lmoqda. O‘zbekiston va Turkmaniston rahbarlari darajasidagi uchrashuvlarda savdo-iqtisodiy aloqalar, transport, energetika, suv resurslaridan oqilona foydalanish, chegaraoldi hamkorligi va madaniy-gumanitar almashinuv masalalari muntazam muhokama qilinmoqda. Rasmiy bayonotlarda savdo-iqtisodiy aloqalarni kengaytirish strategik sheriklikning muhim asosi sifatida qayd etilgan.

Iqtisodiy hamkorlik ikki tomonlama munosabatlarning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. O‘zaro savdo hajmining o‘sishi, sanoat kooperatsiyasi, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari almashinuvi, neft-kimyo va energetika sohalaridagi hamkorlik ikki davlat iqtisodiyotining bir-birini to‘ldiruvchi xususiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. 2024-yilda o‘zaro tovar ayirboshlash hajmi 1 milliard dollardan oshgani, hamkorlikning sanoat, energetika, transport va qishloq xo‘jaligi yo‘nalishlarida faollashgani qayd etilgan.

Transport-logistika sohasi esa O‘zbekiston–Turkmaniston munosabatlarida alohida strategik ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston dengizga to‘g‘ridan-to‘g‘ri chiqish imkoniyatiga ega bo‘lmagan davlat sifatida xalqaro transport yo‘laklarini diversifikatsiya qilishdan manfaatdor. Turkmaniston esa Kaspiy dengizi orqali Kavkaz, Turkiya, Yevropa va Yaqin Sharq yo‘nalishlariga chiqish imkoniyatini taqdim etadi. Shu sababli ikki davlat o‘rtasidagi avtomobil va temiryo‘l aloqalari nafaqat ikki tomonlama savdo uchun, balki butun Markaziy Osiyoning tranzit salohiyatini oshirish uchun ham muhimdir.

Energetika sohasidagi hamkorlik ham strategik sheriklikning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi. Turkmaniston tabiiy gaz zaxiralari bilan mintaqadagi muhim energetik davlatlardan biri bo'lsa, O'zbekiston energetika xavfsizligi, sanoat ehtiyojlari va mintaqaviy energiya almashinuvida barqaror sheriklikdan manfaatdor. Energetika bo'yicha hamkorlik faqat resurs almashinuvi bilan cheklanmay, infratuzilma, elektr energiyasi, gaz ta'minoti va mintaqaviy energetik barqarorlik masalalarini ham qamrab oladi.

Chegaraoldi hamkorligi ikki mamlakat munosabatlarida amaliy ahamiyatga ega yo'nalishdir. Chegara hududlarida savdo zonalarini rivojlantirish, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratish, mahalliy ishlab chiqaruvchilar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirish aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. O'zbekiston–Turkmaniston chegaraoldi savdo zonasini tashkil etish tashabbusi savdo hajmini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va hududlararo aloqalarni mustahkamlashga qaratilgan.

Madaniy-gumanitar aloqalar esa siyosiy va iqtisodiy munosabatlarga ijtimoiy-ma'naviy asos yaratadi. O'zbek va turkman xalqlari o'rtasidagi yaqinlik adabiyot, san'at, musiqa, xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar va oilaviy qadriyatlarda yaqqol ko'rinadi. Ta'lim, fan, madaniyat va turizm yo'nalishidagi hamkorlik ikki xalq o'rtasidagi ishonchni mustahkamlab, strategik sheriklikning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, O'zbekiston va Turkmaniston hamkorligi mintaqaviy xavfsizlik nuqtayi nazaridan ham muhimdir. Afg'oniston bilan bog'liq vaziyat, transchegaraviy suv resurslaridan foydalanish, ekologik muammolar, transport yo'laklari xavfsizligi va iqtisodiy barqarorlik kabi masalalar ikki davlatning doimiy maslahatlashuvini talab etadi. Bu borada tomonlarning muvozanatli, pragmatik va tinchlikka yo'naltirilgan siyosati Markaziy Osiyoda barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi.

Turkmaniston va O'zbekiston o'rtasidagi munosabatlarning istiqboli, avvalo, ikki davlatning tarixiy yaqinligi, geografik tutashligi va o'zaro manfaatli hamkorlikka bo'lgan siyosiy irodasi bilan belgilanadi. So'nggi yillarda ikki tomonlama aloqalar do'stlik va yaxshi qo'shnichilik darajasidan strategik sheriklik bosqichiga ko'tarilib, siyosiy muloqot, savdo-iqtisodiy aloqalar, transport-logistika, energetika, suv xo'jaligi, hududlararo hamkorlik hamda madaniy-gumanitar almashinuvni qamrab olmoqda. 2025-yilgi oliy darajadagi muzokaralarda ham aynan siyosiy, savdo-iqtisodiy, transport, suv-energetika, madaniy va gumanitar sohalarni kengaytirish masalalari kun tartibiga kiritilgani bu yo'nalishlarning ustuvorligini ko'rsatadi.

Istiqbolda ikki davlat munosabatlarining eng muhim yo'nalishlaridan biri savdo-iqtisodiy hamkorlikni yanada chuqurlashtirish bo'ladi. O'zbekiston va Turkmaniston iqtisodiyotlari bir-birini to'ldiruvchi xususiyatga ega: O'zbekiston sanoat, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, qayta ishlash tarmoqlari va iste'mol bozori bilan ajralib tursa, Turkmaniston energetika resurslari, tranzit imkoniyatlari va xomashyo salohiyati bilan muhim o'rin tutadi. 2024-yilda ikki davlat o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi 1,1 milliard dollardan oshgani savdo aloqalarining barqaror o'sayotganini ko'rsatadi. Kelgusida bu ko'rsatkichni yanada oshirish uchun sanoat kooperatsiyasi, qo'shma korxonalar, chegaraoldi savdosi va investitsion loyihalarni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Strategik hamkorlik istiqbolida transport-logistika sohasi alohida o'rin egallaydi. O'zbekiston dengizga bevosita chiqish imkoniyatiga ega bo'lmagan davlat sifatida xalqaro transport yo'laklarini diversifikatsiya qilishdan manfaatdor. Turkmaniston esa Kaspiy dengizi orqali Kavkaz, Turkiya, Yevropa va Yaqin Sharq bozorlariga chiqish imkoniyatini beradi. Shu bois O'zbekiston–Turkmaniston transport aloqalari nafaqat ikki tomonlama savdo uchun, balki butun Markaziy

Osiyo mintaqasining tranzit salohiyatini oshirish uchun ham muhimdir. Rasmiy uchrashuvlarda transport va logistika sohalarida o‘zaro manfaatli hamkorlik rivojlanayotgani alohida qayd etilgan.

Yana bir muhim istiqbolli yo‘nalish — energetika hamkorligidir. Turkmaniston tabiiy gaz zaxiralari bilan mintaqadagi yetakchi energetik davlatlardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston esa energetika xavfsizligini mustahkamlash, sanoat ehtiyojlarini ta‘minlash va mintaqaviy energiya almashinuvini kengaytirishga intilmoqda. Shu sababli gaz, elektr energiyasi, energetik infratuzilma, qayta tiklanuvchi energiya va qo‘shma texnologik loyihalar kelajakdagi strategik hamkorlikning muhim tarkibiy qismi bo‘lib qoladi. 2025-yilgi muzokaralarda energetika, transport, qishloq va suv xo‘jaligi sohalaridagi kooperatsiya izchil rivojlanayotgani ta‘kidlangan.

Chegaraoldi hamkorligi ham ikki davlat munosabatlarining amaliy natijadorligini oshiruvchi muhim omildir. “Shovot–Toshovuz” chegaraoldi savdo zonasining tashkil etilishi hududlararo iqtisodiy aloqalarni kuchaytirish, kichik va o‘rta biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratish, mahalliy ishlab chiqaruvchilar mahsulotlarini qo‘shni bozorga olib chiqish hamda chegara hududlari aholisi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur loyiha ikki davlat hamkorligining faqat markaziy hukumatlar darajasida emas, balki hududlar, tadbirkorlar va aholining kundalik manfaatlari darajasida ham rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

Suv xo‘jaligi va ekologiya masalalari ham kelgusidagi hamkorlikning eng nozik va muhim yo‘nalishlaridan biridir. Amudaryo havzasi, transchegaraviy suv resurslaridan oqilona foydalanish, cho‘llanishga qarshi kurash, Orolbo‘yi hududidagi ekologik vaziyatni yumshatish kabi masalalar O‘zbekiston va Turkmaniston uchun umumiy ahamiyatga ega. Shu sababli suvdan foydalanish bo‘yicha o‘zaro maslahatlashuvlar, ilmiy-texnik hamkorlik, ekologik loyihalar va mintaqaviy tashabbuslarni muvofiqlashtirish strategik sheriklikning uzoq muddatli barqarorligini ta‘minlaydi.

Madaniy-gumanitar hamkorlik esa strategik munosabatlarning ma‘naviy poydevori sifatida namoyon bo‘ladi. O‘zbek va turkman xalqlarini umumiy tarix, yaqin urf-odatlar, adabiyot, san‘at, musiqa va ma‘naviy qadriyatlar bog‘lab turadi. Kelgusida ta‘lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik, talabalar almashinuvi, ilmiy konferensiyalar, madaniyat kunlari, teatr va kino festivallari, turizm yo‘nalishidagi qo‘shma dasturlar ikki xalq o‘rtasidagi ishonchni yanada mustahkamlaydi. Rasmiy ma‘lumotlarda ham hududlararo muloqot va madaniy-gumanitar almashinuv bo‘yicha katta dasturlar amalga oshirilayotgani qayd etilgan.

Umuman olganda, Turkmaniston va O‘zbekiston strategik hamkorligining istiqbollari juda keng. Bu hamkorlikning muvaffaqiyati bir necha omillarga bog‘liq: siyosiy muloqotning muntazam davom etishi, savdo hajmini oshirish, transport yo‘laklarini samarali ishga solish, energetika va suv xo‘jaligi sohalarida muvozanatli yondashuvni saqlash, hududlararo aloqalarni kuchaytirish va madaniy yaqinlikni yangi mazmun bilan boyitish. Shu jihatdan, O‘zbekiston–Turkmaniston munosabatlari nafaqat ikki qo‘shni davlat manfaatlariga, balki Markaziy Osiyoda tinchlik, barqarorlik va iqtisodiy taraqqiyotni ta‘minlashga xizmat qiluvchi muhim strategik omil sifatida baholanishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston va Turkmaniston Prezidentlari strategik sheriklikni yanada kengaytirishga sodiqligini tasdiqladilar [Elektron resurs]. – Toshkent, 2025. <https://president.uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. O‘zbekiston va Turkmaniston o‘rtasida ikki tomonlama hujjatlarning salmoqli to‘plami qabul qilindi [Elektron resurs]. – Toshkent, 2025. <https://president.uz>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Prezidenti mintaqaviy hamkorlikning ustuvor yo'nalishlarini belgilab berdi [Elektron resurs]. – Toshkent, 2025. <https://president.uz>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Prezidenti Turkmaniston Prezidenti bilan muzokaralar yakunlarini yuqori baholadi [Elektron resurs]. – Toshkent, 2025. <https://president.uz>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston va Turkmaniston yetakchilari uchrashuvi [Elektron resurs]. – Toshkent, 2025. <https://president.uz>
6. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. Trilateral Meeting in the Format "Turkmenistan – Azerbaijan – Uzbekistan" [Elektron resurs]. – Ashgabat, 2025. <https://www.mfa.gov.tm>
7. United Nations. Charter of the United Nations. – San Francisco, 1945.
8. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2015.